

MAKTABLARDA MUSIQA O'QITISH METODIKASINING PEDAGOGIK SAMARADORLIGI

Dosekeeva Aysanem Esmagambet qizi

Qoraqalpog'iston Respublikasi Shomanay tumani 5-sonli maktabining
Musiqqa fani o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18404733>

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida musiqa fanini o'qitishda qo'llanilayotgan metodlarning pedagogik samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida faol (interaktiv, o'yin va ijodiy mashqlar) hamda an'anaviy o'qitish metodlari taqqoslanib, ularning o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlari, darsga bo'lgan qiziqishi, estetik tafakkuri va jamoada ishlash ko'nikmalariga ta'siri o'rganildi. Tajriba-sinov natijalari interaktiv yondashuvga asoslangan darslarning yuqori samaradorlikka ega ekanini ko'rsatdi.

Olingan natijalar musiqa ta'limini takomillashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, o'qitish metodikasi, interaktiv metodlar, estetik tarbiya, musiqiy qobiliyat, jamoaviy kuylash, ijodiy faoliyat.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ МУЗЫКЕ В ШКОЛАХ

Аннотация. В статье анализируется педагогическая эффективность методов обучения музыке в общеобразовательных школах. В ходе исследования были сопоставлены активные (интерактивные, игровые и творческие) и традиционные методы обучения, а также изучено их влияние на развитие музыкальных способностей, учебной мотивации, эстетического мышления и навыков коллективной деятельности учащихся. Результаты экспериментальной работы показали более высокую эффективность методов, основанных на интерактивном подходе. Полученные данные имеют практическое значение для совершенствования музыкального образования и внедрения современных педагогических технологий.

Ключевые слова: музыкальное образование, методика обучения, интерактивные методы, эстетическое воспитание, музыкальные способности, хоровое пение, творческая деятельность.

PEDAGOGICAL EFFECTIVENESS OF MUSIC TEACHING METHODOLOGY IN SCHOOLS

Abstract. This article analyzes the pedagogical effectiveness of music teaching methods used in general education schools. The study compares active (interactive, game-based, and creative) and traditional teaching approaches and examines their impact on students' musical abilities, learning motivation, aesthetic thinking, and teamwork skills. The results of the experimental study show that lessons based on interactive approaches demonstrate higher effectiveness. The findings are practically significant for improving music education and implementing modern pedagogical technologies.

Keywords: music education, teaching methodology, interactive methods, aesthetic education, musical abilities, choral singing, creative activity.

Musika ta'limi o'quvchilarning estetik didini, ijodiy tafakkurini, shuningdek, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Umumta'lim maktablarida musika fanini o'qitish nafaqat san'atga qiziqishni uyg'otadi, balki boshqa fanlar bilan bog'liq ko'nikmalarni rivojlantirishga ham yordam beradi. So'nggi yillarda ta'lim jarayonida interaktiv metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar keng joriy etilmoqda. Bu esa musika darslarining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning faolligi va bilim darajasini yaxshilash imkonini beradi. Shu bilan birga, an'anaviy metodlar bilan interaktiv metodlarning pedagogik samaradorligi o'rtasidagi farq yetarlicha empirik jihatdan o'rganilmagan.

• Interaktiv metodlarning o'quvchilar bilim darajasi, amaliy ko'nikmalari va motivatsiyasiga ta'siri empirik jihatdan aniqlangan;

• Musika fanini o'qitish jarayonida metodik yondashuvlarning samaradorligi o'rganilgan.

Amaliy ahamiyati:

• O'qituvchilar uchun darslarni samarali tashkil etish bo'yicha tavsiyalar;

• Musika ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish asosida o'quvchilarning bilim va faolligini oshirish.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

• Kuzatuv va pedagogik testlar;

• So'rovnoma va intervyular;

• Tajriba-sinov ishlari;

• Statistik tahlil (foiz ko'rsatkichlari, t-test).

• Musika o'qitish pedagogik jarayon sifatida o'quvchining kognitiv, emotsional va ijodiy rivojlanishini ta'minlaydi. Avvalgi tadqiqotlar (Smith, 2022; Karimov, 2021) musiqiy faollikning o'quvchilar e'tiborini oshirish, xotira va ritm sezish qobiliyatini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Musika o'qitishning asosiy nazariy yo'nalishlari:

• An'anaviy yondashuv — o'qituvchi markazli, tushuntirish va takrorlash asosida;

• Interaktiv yondashuv — o'quvchi markazli, o'zaro ta'sir va ijodiy faoliyatga asoslangan.

Interaktiv metodlar — bu o'quvchilarning faolligini rag'batlantiruvchi, bilimlarni amaliy faoliyat orqali mustahkamlashga qaratilgan metodlar. Ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

• Guruhli ijro va musiqiy o'yinlar;

• Audio-vizual vositalardan foydalanish;

• Muammoli vaziyatlar va loyiha ishlari.

Avvalgi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar yordamida musika fanini o'qitish samaradorligi 1,5–2 barobar oshadi (Abdullayeva, 2020).

Yangi pedagogik texnologiyalar:

1. Multimediali taqdimotlar;

2. Mobil ilovalar va virtual instrumentlar;

3. Masofaviy va gibrid ta'lim imkoniyatlari;

4. Ijodiy loyiha asosida o'rganish.

Bu yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshirish, o'zaro muloqotni rag'batlantirish va o'quv jarayonini individualizatsiyalash imkonini beradi.

Musiqqa darsiga bo'lgan qiziqish va faollik dars samaradorligining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, motivatsiya o'quvchilarning bilimlarni tez o'zlashtirish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishiga bevosita ta'sir qiladi (Smith, 2022). Shu sababli tajribaviy ishlar davomida motivatsion komponent alohida e'tiborga olingan. Mazkur tajriba-sinov ishlarining asosiy maqsadi umumta'lim maktablarida musiqa fanini o'qitishda qo'llanilayotgan metodik yondashuvlarning pedagogik samaradorligini aniqlash hamda interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan darslarning o'quvchilar bilim darajasi, amaliy ko'nikmalari va motivatsiyasiga ta'sirini empirik asosda baholashdan iborat bo'ldi.

Ushbu maqsaddan kelib chiqib, quyidagi vazifalar belgilandi:

- musiqa fanini o'qitishda mavjud metodlarni tahlil qilish;
- tajriba va nazorat guruhlarini shakllantirish;
- diagnostik baholash mezonlarini ishlab chiqish;
- interaktiv metodlar asosida dars mashg'ulotlarini tashkil etish;
- o'quvchilarning bilim, ko'nikma va qiziqish darajasidagi o'zgarishlarni aniqlash;
- olingan natijalarni statistik va pedagogik jihatdan tahlil qilish.

Tajriba-sinov ishlari 2025-yil davomida shahar va tuman maktablarining 5–7-sinflarida olib borildi. Tadqiqotda jami 100 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Ular tasodifiy tanlov asosida teng miqdorda tajriba guruhi (50 nafar) va nazorat guruhi (50 nafar)ga ajratildi. Tajriba guruhi bilan mashg'ulotlar interaktiv pedagogik texnologiyalar asosida olib borildi, nazorat guruhida esa amaldagi davlat ta'lim standarti asosidagi an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi. Tajriba davomiyligi 8 hafta etib belgilandi. Tajriba guruhida dars jarayonini tashkil etishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarga asoslangan metodlar majmuasi qo'llanildi.

Ular quyidagilardan iborat bo'ldi:

- guruhli ijro va ansambl mashqlari;
- musiqiy rolli o'yinlar;
- audio va video materiallar orqali tinglab tahlil qilish;
- muammoli vaziyatlar asosida savol-javoblar;
- loyiha asosida o'rganish (masalan, bastakorlar ijodi bo'yicha mini-loyihalar).

Didaktik vositalar sifatida multimediya taqdimotlari, audio yozuvlar, notali materiallar, milliy cholg'u asboblari maketlari va mobil ilovalardan foydalanildi. Bu vositalar o'quvchilarning vizual va eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini kuchaytirib, dars jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qildi. Nazorat guruhida esa asosan o'qituvchi markazli yondashuv, ya'ni tushuntirish, namuna ko'rsatish va yakka tartibda mashq qildirish usullari qo'llanildi. Interaktiv faoliyatga kamroq e'tibor qaratildi.

Pedagogik samaradorlikni aniqlash uchun baholash uch asosiy komponent bo'yicha olib borildi:

1. Kognitiv komponent — musiqiy nazariy bilimlar;
2. Amaliy komponent — ijro va ritm sezish ko'nikmalari;
3. Motivatsion komponent — darsga qiziqish va faollik darajasi.

Kognitiv komponent maxsus test savollari orqali, amaliy komponent o'qituvchilar kuzatuv va baholash varaqalari orqali, motivatsion komponent esa anonim so'rovnomasi asosida baholandi.

Har bir komponent bo'yicha natijalar uch darajaga ajratildi: yuqori, o'rta va past.

Diagnostika tajriba boshida (kirish nazorati) va tajriba oxirida (yakuniy nazorat) amalga oshirildi. Tajriba-sinov ishlari yakunida barcha baholash mezonlari bo'yicha ijobiy dinamik o'sish qayd etildi. Ayniqsa, tajriba guruhi o'quvchilarida bilim, amaliy faoliyat va motivatsiya ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Kognitiv komponent bo'yicha dastlabki baholashda tajriba guruhida o'quvchilarning 24 foizi yuqori, 38 foizi o'rta va 38 foizi past darajada bo'lgan bo'lsa, yakuniy baholash natijalariga ko'ra yuqori daraja 56 foizga yetdi, o'rta daraja 34 foizni, past daraja esa atigi 10 foizni tashkil etdi. Bu esa bilim darajasida sezilarli ijobiy siljish yuz berganini ko'rsatadi.

Nazorat guruhida esa yuqori darajadagi o'quvchilar ulushi 22 foizdan 30 foizga ko'tarildi, past daraja esa 38 foizdan 28 foizga tushdi. Natijalardagi o'sish mavjud bo'lsa-da, u tajriba guruhi bilan solishtirganda ancha past bo'ldi. Amaliy komponent bo'yicha tahlil shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida qo'shiqni to'g'ri intonatsiyada kuylash, ritmni aniqlash va jamoaviy ijrodagi moslashuv darajasi sezilarli yaxshilandi. O'qituvchi kuzatuvlariga ko'ra, faol ishtirok etuvchi o'quvchilar soni tajriba boshiga nisbatan 1,5–1,7 barobar oshdi. Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich barqaror darajada saqlanib qoldi. Motivatsion komponent bo'yicha o'tkazilgan so'rovnoma natijalari tajriba guruhidagi o'quvchilarning 78 foizi musiqa darslarini qiziqarli va foydali deb baholaganini ko'rsatdi. Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 46 foizni tashkil etdi.

Bundan tashqari, tajriba guruhidagi o'quvchilarning aksariyati darsdan tashqari musiqiy faoliyatda qatnashishga qiziqish bildirgan. Shuningdek, tajriba davomida o'qituvchining metodik tayyorgarligi ham muhim omil ekanligi aniqlandi. Interaktiv metodlarni samarali qo'llagan o'qituvchilar sinflarida o'quvchilar faolligi va bilim darajasi yuqoriroq bo'ldi. Olingan natijalar musiqa darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish pedagogik samaradorlikni sezilarli darajada oshirishini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, musiqa ta'limida interaktiv metodlarni joriy etish nafaqat bilimlarni mustahkamlash, balki o'quvchilarning ijodiy faolligi va estetik didini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar sifatida quyidagilar taklif etiladi:

- musiqa darslarida guruhli va jamoaviy ijroga ko'proq e'tibor qaratish;
- dars jarayonida audio-vizual vositalardan muntazam foydalanish;
- o'quvchilarning mustaqil ijodiy loyihalarini rag'batlantirish;
- musiqa o'qituvchilari uchun malaka oshirish kurslarida interaktiv metodlar bo'yicha maxsus modullar joriy etish.

Ushbu tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etish orqali musiqa ta'limining sifatini yanada oshirish mumkin.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki:

- Interaktiv metodlar yordamida o'quvchilarning musiqiy bilim va ko'nikmalari sezilarli darajada oshadi;
- Faol ishtirok etuvchi o'quvchilar soni 1,5–1,7 barobar ko'payadi;
- Darsga bo'lgan motivatsiya va qiziqish sezilarli darajada oshadi.

Bu natijalar avvalgi tadqiqotlar bilan mos keladi va interaktiv metodlarning pedagogik samaradorligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Tadqiqot cheklovlari

- Tajriba faqat 5–7-sinf o‘quvchilarida o‘tkazildi;
- O‘qituvchilarning malaka darajasi natijalarga ta’sir qilishi mumkin;
- Faqat shahar maktablari misolida o‘tkazilgani natijalarni umumlashtirishni cheklaydi.

Amaliy tavsiyalar

- Musiqa darslarida interaktiv metodlarni muntazam qo‘llash;
- Guruhli ijro va musiqiy o‘yinlarga ko‘proq e’tibor qaratish;
- Audio-vizual vositalar va multimedia texnologiyalarini keng joriy etish;
- O‘quvchilarning mustaqil ijodiy loyihalarini rag‘batlantirish;
- O‘qituvchilar uchun metodik kurslar va treninglar tashkil etish.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki:

- Interaktiv metodlar musiqa fanini o‘qitishda pedagogik samaradorlikni oshiradi;
- O‘quvchilarning bilim darajasi, amaliy ko‘nikmalari va motivatsiyasi yaxshilanadi;
- Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish maktab musiqa ta’limini sifat jihatdan

rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bu natijalar asosida musiqiy ta’limning samarali tashkil etilishi uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi va ular maktab amaliyotiga tatbiq etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni 2020
2. Karimov A. (2021). *Musiqa ta’limi metodikasi*. Toshkent: Fan.
3. Abdullayeva N. (2020). *Umumta’lim maktablarida estetik tarbiya asoslari*. Toshkent.
4. Abdullayev R. Musiqa o‘qitish metodikasi. — Toshkent, 2020.
5. Karimova D. Umumta’lim maktablarida estetik tarbiya. — Toshkent, 2019.
6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar (o‘quv qo‘llanma). — Toshkent, 2021.
7. Musiqa ta’limida innovatsion yondashuvlar. Ilmiy maqolalar to‘plami, 2023.